

міфологічну структуру твору та формування почуття гордості за власну культуру та розуміння моральних орієнтирів пращурів.

Таким чином, інтеграція книги Дари Корній у навчальний процес забезпечує живий зв'язок між минулим і сучасним, перетворюючи вивчення міфології на захоплюючий та змістовний етап у розвитку національної ідентичності учнів.

Список використаної літератури

1. Корній Д. Чарівні істоти українського міфу. Духи природи. Харків: Віват, 2023. С.315 .
2. Рудюк т., Капленко О. «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» Дари Корній: методика шкільного вивчення. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*, 2023. №3. С. 160–165.

Діана Крумен,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – кандидат філологічних наук
Оксана Вербовецька

АНТРОПОНІМІКОН ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ С.ЖАДАНА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ВОРОШИЛОВГРАД»)

Літературна ономастика – галузь ономастичної науки, яка вивчає функціонування власних назв у художніх текстах. Інтерес до стилістичної ролі онімів у літературі постійно зростає, що засвідчує велика кількість наукових праць. Серед вчених, які зробили вагомий внесок у цю сферу – А. Критенко, С. Бук, Ю. Карпенко, І. Коновал, Н. Мельник, М. Рудяков та інші.

Вагоме місце у літературній ономастиці посідає антропонімія. У художніх творах сукупність імен, прізвищ та прізвиць є ключовим структурним і смисловим елементом системи персонажів. Власні назви, особливо антропоніми, ніколи не є випадковими, вони ретельно конструюються автором для символічного та функціонального втілення образу персонажів, сприяючи розкриттю ідейного задуму твору і формуванню його унікального художнього світу. Таким чином, функція антропонімів виходить далеко за межі простої ідентифікації. Окрім того, крізь призму використаних найменувань ми маємо змогу проникнути у внутрішній світ автора, його світобачення. «Текстова конотація онімів – синтез семантики власних назв та авторського сприйняття художнього образу» [2, с. 210].

Роман Сергія Жадана «Ворошиловград» став специфічним осмисленням соціальних і культурних процесів пострадянської України, зокрема трансформацій, що відбуваються у свідомості людини тієї доби. Письменник активно послуговується антропонімією як інструментом створення художнього світу твору. Саме через систему власних імен він відтворює соціокультурне

середовище, характерне для пострадянського простору, та окреслює психологію своїх персонажів. Назви не лише ідентифікують дійових осіб, а й стають семантичними маркерами епохи, засобом створення атмосфери провінційного Донбасу, де поєднуються риси старої радянської реальності й нової, хаотичної доби переходу.

Вирішальним при доборі імен для персонажів є місце його реалізації, тобто сам твір. Він глибоко аналізує проблему самоідентифікації, ностальгії та соціальних втрат, а також слугує деталізованим відображенням пострадянської реальності та специфіки життя Сходу України.

Світ роману населений розгалуженою системою персонажів. Усі вони знаходяться у різних соціальних і фінансових становищах, мають своє минуле та кожен із сформованим світосприйняттям. Саме через призму їхнього життєвого досвіду та ролі у творі слід розглядати функціональну значущість обраних Сергієм Жаданом власних назв.

В антропоніміконі роману присутні і побутові, і символічні, і іронічні імена, що підкреслює багатшаровість художнього світу. Вони мають різну функціональну навантаженість — від звичайних паспортних форм до прізвиськ, що відбивають соціальний статус або характер персонажа. В антропонімній системі роману побутують три основних типи найменувань: прізвища, імена та прізвиська. Окрім того, у тексті трапляються характерні для української антропосистеми патроніми (*Анджела Петровна, Герман Сергійович, Григорій Іванович, Равзан Салманович*). Їх використання пояснюється виявом поваги: «*Палата Гната Юровича знаходилась на другому поверсі*» [1, с. 208], або офіційним звертанням до персонажа чи маркуванням ділових стосунків між ними: «*Не знаю, говорила вам Ольга Михайлівна чи ні, але ми зацікавлені в придбанні вашого бізнесу*» [1, с. 97].

Найбільшою групою у романі є особові імена. Велику частину становлять одночленні імена у повних формах: *Анджела, Аркадій, Артур, Барух, Борис, Борман, Варвара, Владлен, Галина, Герман, Глорія, Гнат, Григорій, Ернст, Іван, Кароліна, Карпо, Лев, Марія, Марлен, Ольга, Прохор, Равзан, Сара, Семен, Тамара, Таміла, Шаміль, Юрій*. Проте, активно використовуються й усічені форми: «*Водія теж звали Коля*» [1, с. 94]; «*І ще там була викладачка, зовсім юна, аспірантка, Ася, точно – Ася, яка відповідала за їхню бригаду*» [1, с. 496]; «*Розумієш, Петя, – сказав я пресвітеру, – це я не тому говорю, що він помер*» [1, с. 514]. Їх призначення – найменування другорядних персонажів або зображення дружніх/родинних і неформальних зв'язків між особами.

Етимологічний аналіз найменувань-особових імен виявив, що більшість із них є запозиченими із різних мов: німецької (*Борман, Ернст, Кароліна*); давньогрецької (*Анджела, Андрюха (від Андрій), Аркадій, Ася (від Анастасія), Варвара, Вася (від Василь), Галина, Гія (від Георгій), Гєша (від Геннадій), Гогі (від Георгій), Гоша (від Георгій), Гриша (від Григорій), Дімич – Діма (від Дмитро), Жора (від Георгій), Катя (від Катерина), Карпо, Лев, Льолік – Льоша (від Олексій), Ніколай – Коля – Колюня (від*

Микола), Прохор, Рая (від Раїса), Сивіла (від Сибіла), Толік (від Анатолій), Федір, Шура (від Олександр), Юрій – Юра – Юрік); латинської (Герман – Гера – Гєрич, Глорія, Гнат, Наташа (від Наталя), Паша – Пашок – Павлуха (від Павло), Сірьожа (від Сергій) та інших. Проте, частина із них уже давно засвоєні українською мовою та сприймаються читачем як звичні для українського антропонімікону. Поряд із ними у творі з'являються екзотичні імена й прізвища, що належать іноземцям або персонажам із неукраїнським корінням. Такі оніми, виокремлюючись із загальної антропонімної системи, привертають увагу й легко запам'ятовуються: «- У неї золоті очі й тьмяна шкіра, - сказала жінка урочисто. - І раз ми вже дійшли до цих далеких місць, раз ми вже зупинились посеред цих полів, то назовімо її Мокою [1, с. 395]

Оскільки події роману відбуваються на Сході України, що межує із територією функціонування російської мови, а також є пострадянським регіоном, то зрозумілим є вживання русифікованих варіантів імен: *Ніколай Ніколаїч, Льоша, Анджела Петровна, Маши, Сірьожа, Вовец, Гєша, Наташа*.

Окремо варто проаналізувати ідеологічні антропоніми, згадані у творі. Такі імена, як *Марлен* чи *Владлен* (утворені шляхом складання основ імен революційних діячів, як-от Маркс і Ленін), є характерною ономастичною прикметою радянської доби. Їхня присутність у «Ворошиловграді» забезпечує історичну та регіональну автентичність, оскільки подібні утворення були поширені в індустріальних, ідеологічно насичених регіонах Сходу України. Водночас у романі ці антропоніми слугують символом застарілої радянської ідеології, що пережила свій час. Тому використання такого імені підкреслює негативну характеристику персонажа, несучи відбиток минулого, що втратило свій ідеологічний зміст.

Другим антропонімним класом є прізвища (Оскільки, у романі переважає неформальне спілкування, то їх вживання у романі обмежене). Вони використовуються для додаткової характеристики вже відомих персонажів або у вставних історіях: «-Герман, – відповів я. – Корольов? Юріка брат?» [1, с. 126]; «Саме в цій ідальні взимку 1913 року і сталася зустріч активістів АЧХ, батька й сина Шаніро, з чорношкірими сестрами Абрамз – Глорією та Сарою, котрі на той час тісно співпрацювали з методистською церквою, співаючи в церковному хорі» [1, с. 456].

Найвиразнішими та стилістично зумовленими у «Ворошиловграді» є прізвиська. У зв'язку з тим, що твір охоплює проблему рейдерства, багато персонажів є представниками кримінальних кіл. Відповідно, їх найменування має характерний жаргонний відтінок. Наприклад, прізвисько «Вася Отріцало» (звід жаргонного «отрицалово» – означає в'язня, який не йде на співпрацю з тюремною адміністрацією) одразу ж вказує на бунтарський, непокірний характер героя, його зневагу до встановлених норм. Це прізвисько не лише маркує персонажа як такого, що має певну репутацію, але й наштовхує на думку про його тюремне минуле. Інші прізвиська, як-от «Сірьожа Насильник», відсилають читача до злочинних вчинків або асоціальної поведінки особи, відображаючи характер персонажа. Такі імена стають психологічними портретами, виражають специфічний код спільноти, у якій головне – не офіційна ідентичність, а

внутрішня належність до «своїх». Це підкреслює соціально-психологічний зріз Жаданової прози, де ідентичність людини часто визначається не документами, а визнанням у межах певного кола.

На противагу цьому, прізвиська типу «Травмований» чи «Коля Півтори Ноги» демонструють народний спосіб номінації, який спирається на зовнішні чи внутрішні особливості людини. Загалом, за мотивацією найменування можна виділити декілька груп антропонімів. Перша, це мотивовані фізичною ознакою, станом або дефектом (*Коча, Півтори Ноги, Пітон, Травмований*). Другу групу становлять антропоніми, які вмотивовані соціальною роллю, видом заняття або професією (*Баян, Комбікорм, Кондуктор, Православний*). Є також антропоніми отриманні внаслідок життєвих подій (*З Болгаркою, Лош*ра, Насильник, Отріцало, Чорний Х*й*). Окрему групу утворюють найменування, які мотивуються абстрактними поняттями або культурними явищами (*Достоевський, Майкл Джексон, Червона Шапочка*). Виокремлюються антропоніми утворені від імен (*Брунгільда Петровна (від Бгалинда Бгедоробна – Галина Федорівна)*). Окрім того, є й такі пропріативи, що мають подвійну мотивацію (*Болік, Льолік (від імен Борис і Олексій – Льоша; від персонажів мультфільму, Достоевський (від імені Федір Михайлович; через схожість із письменником))*).

Також поряд із авторськими антропонімами функціонують й імена-алюзії (*Володимир Ілліч Ленін, Троцький, Ворошилов, Вільям Берроуз, граф Толстой, Тарас Шевченко, академік Павлов, Паркер, Айрон Мейден*). Їх присутність у творі розширює смислові та контекстуальні межі художнього твору та створюють інтертекстуальну структуру тексту.

Таким чином, антропонімікон у романі Сергія Жадана – це не просто система власних назв, а семантична мережа, через яку вибудовується художня реальність. Імена, прізвища, прізвиська у творі є знаками часу, соціальними кодами й водночас символами внутрішніх трансформацій персонажів. Завдяки цьому письменник створює багатовимірний світ, у якому кожне ім'я має свою історію, сенс і емоційне навантаження, формуючи цілісний образ сучасної української провінції – простору втрат, пошуків і самоідентифікації.

Крім індивідуально-характерологічної функції, антропонімікон у «Ворошиловграді» виконує також соціокультурну та ідейну функції. Через особові імена, прізвища й прізвиська письменник відтворює мовну специфіку тогочасного Донбасу, підкреслює психологію героїв і формує цілісний образ простору, де поєднуються пам'ять, ідентичність та історія покоління. Функціонування поряд різних типів антропонімів створює ефект автентичності, документальної точності й одночасно акцентує тему мовної та культурної гібридності пострадянського простору.

Список використаних джерел

1. Жадан С. Ворошиловград: текст. Чернівці: Видавець Померанцев Святослав, 2023. 552 с.

2. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. Луцьк: Вежа Друк, 2014. 300 с.

Крутікова Діана,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Тетяна Скуратко

ОСОБЛИВОСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ-ВОЇНІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В 11 КЛАСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Словесне мистецтво сьогодні подає художнє переосмислення жорстоких реалій життя в умовах війни. Спостерігаємо витворення цілого пласту комбатантської літератури (Павло Вишебаба, Артур Дронь, Сергій Жадан, Віталій Запека, Петро Мага, Юрій Матевощук, Михайло Микусь, Валерій Пузік, Євген Положій, Артем Чех тощо), свідченням чого є Каталог книжок про російсько-українську війну Ганни Скоріної [9]. Зауважимо, що ще від початку російсько-української війни Ганна Скоріна започаткувала Facebook-проект з хештегом «#Книги_про_війну», який містить, на нашу думку, найповніший список творів сучасної української літератури війни. Вважаємо, що комбатантська література у такий складний час активно твориться тому, що її автори прагнуть точно, повно зафіксувати свій досвід війни. Відтак, сьогодні актуальності набуває популяризація творчості митців-воїнів. Переконані, що кращі зразки сучасної комбатантської літератури доцільно вводити в коло дитячого та юнацького читання. У цьому контексті окремої уваги заслуговує проєктна діяльність, яка сьогодні займає провідне місце в практиках популяризації української літератури. Саме проєктний підхід, зорієнтований на інтеграцію міждисциплінарних ресурсів, забезпечує інноваційні форми популяризації художнього слова та сприяє підвищенню престижу читання у сучасному соціокультурному просторі.

Наголосимо, що особливості організації проєктної діяльності розкриваються у наукових розвідках А. Касперського, Л. Мартинець, Н. Матяш, Н. Сеньовської, Т. Скуратко, В. Слободченкова, О. Юрчик тощо.

Слушною є думка Л. Мартинець, що «під проєктною діяльністю ми розуміємо систему різних практичних дій особистості (групи, колективу), спрямованих на створення певного творчого продукту/ продукції. Проєктна діяльність відрізняється від просто колективно підготовленого заходу або групової діяльності з наданням наочних результатів тим, що демонструє головний результат проєкту – аналіз діяльності та пред'явлення способу розв'язання окресленої проблеми» [6, с. 11]. Вважаємо, що саме проєктна діяльність є дієвим засобом популяризації творчості митців-воїнів, яку доцільно впроваджувати на уроках позакласного читання в 11 класі закладів загальної середньої освіти, адже, за словами Л. Хоружої, «проєктна діяльність – це спосіб